

13 вересня – День українського кіно

10 вересня виповнюється 120 років

від дня народження

Олександра ДОВЖЕНКА

Перехрестя Гомера

Ольга КЛЕЙМЕНОВА

Усе життя він ніби міняв ролі. Перевтілювався. Множився. Викладач, чиновник, художник, дипломат, письменник, сценарист, і врешті – ушавлений режисер. Таке враження, що боявся не реалізуватися сповна, чогось не охопити, не встигнути.

70

Довженка не стало 25 листопада 1956-го, а 6 грудня йому мав аплодувати Париж і весь кіношний світ. Річ у тім, що музей «Сінематек Франсез» запрошував Олександра Петровича на вшанування його як одного з когорти крупнокаліберних режисерів століття. З-поміж тих, хто мав бути в цій компанії, – Чаплін, Бунюель, Клер, Росселіні. За місяць до смерті Довженко отримав листа з Франції, де його назвали «найбільшим майстром нашої доби».

Про таких кажуть: «глиба». Нездаремно численні монографії, спогади про нього схожі, мов близнюки. Майже скрізь він така собі людина-плакат: одномірна, однозначна, безгрішна. Звичайно, в ті часи, коли його життя активно досліджували, в тренді були оди для гіпертрофовано позитивних героїв.

На запитання: «Звідки виток його слави?» – науковці часто-густо відповідали вельми ординарно: «Від любові до природи та рідної землі». Зерно істини в цьому, звісно, є. Проте якби все було так просто, у нас мало не кожен ставав би видатним режисером чи письменником.

Мабуть, розгадок у загадки про славу є кілька. Передусім важливо не те, що він любив землю, а те, як любив. «Жили ми в повній гармонії з силами природи, зимою мерзли, літом смажилися на сонці, восени місили грязь, а весною нас заливало

водою, і хто цього не знає, не знає радості і повноти життя».

Кажуть, Довженко був світлим життєлюбом, як, утім, і належить бути митцям із похмурим світосприяттям. А велике мистецтво, як відомо, походить саме із найнепривабливішої, найгіркішої правди.

Друга розгадка: Олександр Петрович був обдарованим режисером власного життя. Тепер його назвали б «селфмейд мен» («сам себе зробив»). Він геніально створював ситуації та розвивав сюжети із собою в головній ролі. А коли навправлявся з власною долею, став кінематографістом.

Ось один епізод. 1922 рік. 28-річний Довженко – одиниця Наркомату закордонних справ, секретар консульського відділу Торгпредства УРСР у Німеччині. Після кількох років роботи за кордоном його викликають на Батьківщину. Але раптом Олександр Петрович пише заяву до ЦК КП(б)У з проханням – дозволити залишитися в Німеччині на рік для вивчення графіки, композиції, різьби по металу, журнальної ілюстрації. Йому пішли назустріч, і в Берліні стало на одного студента більше.

Під час навчання Довженка у приватному художньому коледжі його портрет малював знаменитий Микола Глуценко – талановитий митець і, як стало відомо згодом, не менш талановитий розвідник. Отже,

провчившись півроку, Олександр Петрович в офіційному посланні до наркома освіти Володимира Затонського просить продовжувати виплату стипендії для закінчення курсу. «Особисто я відчуваю, що мені потрібно ще півтора року для підготовки до самостійного виконання художніх завдань, які мені Комісаріатом будуть призначені. Я хочу підготуватися до серйозного малярства, зокрема до розписування стін у клубах, сільбудинках, залах для зібрань, дитячих будинках».

Звучить наївно, якщо не сказати гірше. Чи був Довженко щирий із владою і власне собою – цей сумнів, можливо, у 1920-ті й не народився б. Мало що: сьогодні – дипломат, завтра – оформлювач сільбудинків.

Хай там як, але на одному з чергових перехресть шлях Довженка круто розвернуло. Він написав свої ушавлені кіноповісті та сценарії, відзняв фільми, що їх знають усі. Отримав премії: дві Сталінські – за життя, Ленінську – після смерті. Його «Землю» вивчають на кінофакультетах найсолідніших вишів планети. Він – у двадцятці найвишавніших режисерів світу.

І ще. Знаменно: Довженка – поета драматичної епохи – греки нарекли Гомером ХХ століття.

Та хто знає, чим завершилася б його історія, якби Олександр Петрович серйозно вирішив розмальовувати клуби...

